

ЗАЛИЧАВАНЕТО НА КАПИТАЛИЗМА*

Айн Ранд

В статията си “Екстремизмът”, или изкуството на опетняването” аз разгледах въпроса за “анти-понятията”, тоест изкуствени, ненужни, недефинирани и (рационално) неизползваеми термини, предназначени да заменят и заличат определени легитимни понятия в ума на хората.

Казах, че “либералите” измислят и разпространяват “анти-понятия”, за да доведат незабелязано страната ни до етатизма чрез недоловим процес; и че първостепенната мишена, набелязана за заличаване, е понятието “капитализъм”, което, ако се изгуби, ще отнесе със себе си знанието, че свободното общество може да съществува и наистина е съществувало.

Но има нещо много по-непривлекателно (и в политическо отношение – по-катастрофално) от враговете на капитализма - това са неговите предполагаеми защитници, някои от които нахълтват в @ фабрикуване на свои “анти-понятия”.

Изпитвали ли сте някога онази странна неловкост, когато наблюдавате крайно неуместното поведение на някой човек, като например кривенето на комик, който не е смешен? Това е деперсонифицирано, почти метафизическо смущение от факта, че си станал свидетел на толкова недостолепно поведение на представител на човешкия род.

Точно така се чувствам аз, принудена да слушам следното изявление на губернатора Ромни, с което той уж дава отговор на пъченето на комунистите, че ще унищожат капитализма:

“Но онова, което те не разбират – и което ние не успяхме да кажем на света – е, че американците преди много време унищожиха капитализма и преминаха към консуматорството”.

Импликациите в подобно изявление са противно очевидни. Най-добрият коментар върху него дойде от “Ричардсън Дайджест” (Ричардсън, Тексас, 28 април 1965 г.), от рубриката “Коментарите на Лайвли” с автор Ърл Лайвли, който написа: “Ромни, който се бои да остане сам дори на колене, казва на нас, останалите, че не знаем дефиницията на капитализма, не разбираме икономическите му принципи, и че е най-добре да престанем да защитаваме толкова непопулярно понятие като капитализма.”

Господин Лайвли описва въпросната поза с достойна за възхищение точност. Но господин Ромни не е сам. Известно число по-уважавани в интелектуално отношение хора (сред които и неколцина видни специалисти по икономиката на свободното предприемачество) са заели същата поза и същата линия на поведение поради същата психологическа причина.

Има икономисти, които заявяват, че същността (и моралното оправдание) на капитализма е “служба на другите – на потребителите”, че желанията на потребителите са абсолютните закони, управляващи свободния пазар и т. н. (Това е пример какво върши една дефиниция на основата на несъществени характеристики, и защо полуистината е по-лоша от лъжата; онова, което всички подобни теоретици не споменават, е фактът, че капитализмът дава икономическо признание само на един вид потребител – производителят; че единствено търговците, тоест производителите, които имат какво да предложат, биват признати на свободния пазар, а не “потребителите” като такива; че в една капиталистическа икономика, както при разума, справедливостта и реалността, производството е необходимото условие, за да има потребление).

Има бизнесмени, които дават състояния за идеологически реклами уж в защита на капитализма, уверяващи обществото, че с изключение на съвсем малка част целият доход в даден отрасъл отива за работна сила (заплати), за държавата (данъци) и т. н., като тези проценти са представени като огромни дялове в ярки цветове, а сред тях се губят тънките сребристи ленти на печалбата, с надпис “2,5%”.

В коридора на Нюйоркската фондова борса са изложени графики и таблици, представящи постиженията на свободното предприемачество, над които има надпис: “Народният капитализъм”.

Тъй като нито един от тези опити не може да успее нито да скрие естеството на капитализма, нито да го принизи до нивото на алтруистична животинска ферма, в резултат те

* Публикувано в “Обджективист Нюзлетър”, октомври 1965 г.

само убеждават обществото, че капитализмът крие някаква зловеща тайна, която кара всички негови уж защитници да изглеждат толкова виновни и лицемерни. Но всъщност тайната, която те се мъчат да скрият, е същността и най-голямата добродетел на капитализма: това, че той е система, основана върху зачитането на индивидуалните права – върху правото на човека да съществува (и да работи) за свое добро, а *не* върху алтруистичния възглед за човека като жертвено животно. Ето как подобни защитници убеждават обществото да възприема като нещо лошо именно *доброто* в капитализма, а всички техни усилия помагат не друго, а *алтруизмът* да се укрепи и утвърди като мерило за добро.

Онова, което подобни хора не искат да проумеят, е фактът, че капитализмът и алтруизмът са несъвместими; и затова се питат защо колкото повече пропагандират, толкова по-непопулярен става капитализмът. Те винят за това хорската глупост (понеже хората не искат да повярват, че преуспял индустриалец е образец за алтруистична саможертва), и хорската алчност за неспечелени блага (защото, след като ги обсипят с уверения, че имат “морално” право върху богатството на индустриалеца, хората наистина започват да вярват в това).

Никое “анти-понятие”, лансирано досега от “либералите”, не е се прокламира толкова шумно, колкото клеймото “консуматорство”. То говори ясно и недвусмислено, че статутът на “потребителя” е разграничен от статута на “производителя” и е по-висш от него; то предполага, че една социална система е посветена да служи на нова аристокрация, различена чрез способността си да “консумира”, и притежаваща специално право върху кастата на робите, белязана от способността да произвежда. Ако се приеме сериозно, подобен етикет би довел до крайния абсурд, при който комунизмът казва: “Който не работи, няма да яде”, а уж-защитниците на капитализма отговарят: “Напротив, ще яде!” И ако “Ad Hoc Комитетът за трите революции” предложи морална обида като “*правото да се консумира*”, кой е вдъхновител за това, Карл Маркс или губернаторът Ромни?

Вярно е, че нашата система вече не е капиталистическа, тя е система със смесена икономика, тоест смесица от капитализъм и етатизъм, от свобода и контрол. Страната със смесена икономика е страна в процес на дезинтеграция, гражданска война на групи за натиск, които взаимно се ограбват и поглъщат. В този смисъл може да се каже, че “консуматорство” е подходящо име за нея.

Но на кого се извиняват толкова притеснени приятелите, полуприятелите и случайните познати на капитализма?

Като най-ясната илюстрация на психологическите мотиви, моралния смисъл и интелектуалния метод, използвани при фабрикуването на “анти-понятията”, ви предлагам един журналистически материал от К. Л. Сълцбъргър, озаглавен “Трябва ли да се сменят старите етикети” в брой на “Ню Йорк Таймс” от юли 1964 г.

Според доклад на Информационната агенция на САЩ [пише господин Сълцбъргър] изследване е показало печалния факт, че колкото повече нашата пропаганда рекламира добрите страни на “капитализма” и напада “социализма”, толкова по-малко светът ни харесва... Обърканата семантика води до лоши връзки с обществеността... След като са били анализирани заключенията от проучване на общественото мнение и в двете полукълба, изследването на ИА на САЩ констатира нагласите: “Капитализмът е нещо лошо. Съединените щати са водещата капиталистическа страна. Следователно Съединените щати са нещо лошо.” Огромна е вредата, причинена от този начин на мислене. В Съветския съюз и комунистически Китай тя подхранва настроения и действия, които силно увеличават опасността от термоядрена война.

Какво се има предвид под неясния израз “подхранва настроения и действия”? Не друг, а комунистите заклеиха капитализма като зло, и пак те постоянно повтарят това. Нима горните думи означават, че собствените им клевети подхранват техните настроения? И значи ли това, че единственият начин да избегнем термоядрена война е да се съгласим, че тази клевета е истина?

Докладът не дава отговор на тези въпроси. Той просто продължава:

В некомунистическия свят това продължава да трови атмосферата, в която ние се опитваме да осъществяваме своите програми за международна помощ и другите видове международно сътрудничество.

Това означава, че най-лошо за нас е не друго, а опасността онези, които получават нашата финансова помощ, да откажат да вземат парите ни, и че за да спечелим “сътрудничеството” им, трябва сами да си плюем на физиономията и да започнем като тях да очерняме системата, създала богатството, което спасява живота им.

“Капитализъм” е мръсна дума за милиони немарксистки, които смятат “социализма” за общо взето добра система. Когато ИА на САЩ направи проучване на общественото мнение в чужбина, тя констатира, че за мнозинството от хората “социализъм” не значи държавна собственост и не се свързва непременно с комунизма. Те по-скоро го приемат като система, която е в услуга на благосъстоянието на обикновените хора.

Ако сте се съмнявали, че според философията на прагматизма истината може да се установи чрез социологически проучвания – ето ви пример за това в чиста и неприкрита форма. Макар че за обратното говорят тонове с теория, цял век исторически свидетелства, и преживените кръвопролития на пет континента, “социализъм” не означава държавна собственост и не е свързан с комунизма – защото така твърди проучване на общественото мнение. А какво се има предвид под “система, която е в услуга на обикновените хора”? Как някой е в “услуга” на “обикновените хора”? За сметка на необикновените ли? “Услуга” значи нещо неспечелено, тъй като онова, което се спечели, е твое по право, а не по услуга. Чии права трябва да се отменят, чии спечелени пари трябва да се отнемат, и в чия полза? Единственият вариант на социализма, който може да разпределя “услуги” без държавна собственост, е фашизмът. Сами си направете заключения за политическите пристрастия на моралните канибали, участващи в това проучване.

Повечето чужденци очевидно не разглеждат “капитализма” като пример за ефективна икономика или като пазител на индивидуалните права. За тях той е символ на слаба грижа за бедните, несправедливо разпределение на богатство и незаконно влияние на богатите.

Как в нечий представи пазителят на индивидуалните права се съчетава с осъществяваната от държавата “грижа за бедните”, разпределяното от държавата богатство и “влияние”? Няма отговор.

ИА на САЩ установи, че впечатляващ процент от британците, западногерманците, италианците, японците, мексиканците и бразилците имат благоприятно мнение за “социализма” и силно неблагоприятно мнение за “капитализма”.

Да погледнем философските тенденции, интелектуалната ангажираност и морала в тези страни – както и *политическите резултати в тях*. Германия, Италия и Япония бяха фашистки диктатури; за тях политическата мъдрост се състоеше в демонстриране пред света на ужаси, с които могат да се сравняват само ужасите в съветска Русия и червен Китай. Великобритания, Мексико и Бразилия имат смесени икономики, които отдавна са преминали от граничното състояние на смесица в категорията – и икономическия банкрут - на социалистическите страни. И от нас искат да ценим мнението *именно* на тези страни, искат да се домогваме до тяхната благосклонност; това да са моралните авторитети, на които трябва да се извиняваме за най-благородната политическа система в историята – нашата; това да са съдниците, които трябва да предразполагаме, като отричаме своята система, очерняме постигнатото от нея и заличаваме нейното име.

Съществува ли възможен мотив, който да подтикне една страна към толкова дълго предателство? Възможен – не, ако говорим за областта на рационалните понятия. Но:

Зад граница “капитализмът” нерядко е дума с отрицателен смисъл. Усилията да се изчистят от нея негативните конотации посредством изрази, като “народен капитализъм”, не успяха... Но социализмът е шик. [Точно така, *шик*. - б. м.] Дори във Великобритания и Западна

Германия, където собствеността е преобладаващо частна, мнозинството изразява симпатии към “социализма”, като в същото време мрази комунизма.

Ако в този момент ви идва наум израза “социална метафизика”, бихте били прави – само дете дори този израз изглежда твърде чист, едва ли не твърде невинен, за да обясни следното:

Лидери на изостанали нации, презиращи “капитализма”, хвалят дадени видове “социализъм”. Леополд Сенгор от Сенегал казва: “Социализмът е усещане за общност, което представлява завръщане към африканизма”. Джулиъс Ниерере от Танганайка твърди: “Никоя неразвита страна не може да си позволи да не бъде “социалистическа”. Хабиб Бургиба от Тунис заявява, че спътниците на Мохамед “са били социалисти още преди измислянето на тази дума”. А камбоджанският принц Нородом Сианук поддържа мнението, че “нашият социализъм е преди всичко и най-вече прилагане на будизма”.

Горните думи са верни, напълно верни, верни до най-дълбоките философски, психологически, политически и морални основи. И това е най-тежкото обвинение към социализма, необходимо на един рационален човек. Социализмът наистина е регрес до примитивно варварство. Но не такива са оценката или заключението в доклада на ИА на САЩ. Тъкмо на мохамеданите, будистите и канибалите (този път *истинските* канибали), на изостаналите, на неразвитите и неподлежащите на развитие култури трябва да се извиняват капиталистическите Съединени щати за своите небостъргачи, автомобили, водопровод, за своите усмихнати, уверени, неподлагани на мъчения, на зверства и канибализъм млади хора!

Ето как продължава материалът:

Проучването стига до извода, че чужденците приписват на САЩ “високо равнище на капиталистическа експлоатация и капиталистическа власт над обществото като цяло, както и масова липса на онези социални мерки, които за тях са решаващ критерий за социализъм”. [Курсивът е на ИА на САЩ.]

Категорично няма смисъл нашата философия да се прокламира с думи, които не могат да се пласират и са особено уязвими за атаките на нашите противници...

Нашата система на капитализъм е еволюирала неимоверно от състоянието на остарялата икономическа доктрина, която първоначално е била назовавана така от Маркс и други мислители от XIX в. Не би ли могла ИА на САЩ да опита да направи друго проучване, за да потърси начини да представи нашата социална и политическа система по начин, по-приемлив за хората в чужбина, на чието мнение бихме повлияли?

Да повлияем – как? В каква посока? С каква цел? Ако за да успокоим духовете, отхвърлим своята философия и приемем тяхната, ако се откажем и от последните останки от капитализма и се обявим за “Национална социалистическа социална държава”, кой на кого ще е “повлиял” – и кой кого ще е унищожил?

В този необикновено разбулващ материал могат да се видят много неща. Вярно е, разбира се, че ако американските пропагандисти защитават зад граница капитализма така, както го правят у дома, резултатите биха били точно като тези, описани в проучването на ИА на САЩ, та дори и по-лоши. У дома “консерваторите” се умилкват на “либералите” и губят битката, тъй като не смеят да одобрят истинския характер на капитализма. А в чужбина “либералите” угаждат на комунистите и губят битката по същата причина: няма начин да се защитава капитализмът, без да се поддържат правата на човека да съществува, тоест без да се отхвърля алтруизмът.

Забележете възмутителното безразличие към въпроса за истината или лъжата от страна на предполагаемите защитници на капитализма. Те не придават значение на противоречия, като едновременно симпатизират на социализма и омраза към комунизма, или към факта, че капитализмът е единствената система, противоположна на комунизма, и единствената защита срещу комунизма. Те не придават значение на невежеството, непочтеността, несправедливостта, ирационалността на критиците на капитализма. Когато са изправени пред

един морално-философски въпрос, тяхната реакция е незабавно и безкритично приемане на думите на критиците, капитулация пред невежеството, непочтеността, несправедливостта и ирационалността. Изправени пред съзнанието, че капитализмът е очернян от комунизма, от същия онзи враг, с който те смятат да се борят, те не се заемат да сразяват клеветата, да просвещават света, да бранят жертвата и да се застъпват за правдата; напротив – подкрепят клеветата, скриват истината, предават жертвата, и се присъединяват към хулителите. Те смятат: “Какво значение има истината пред лицето на съображения, като “хората не ни харесват”? Те викат: “Но така ще накараме хората да харесват жертвата!” – след като сме им помогнали да я стъпчат в калта. А след това се чудят защо срещат само презрение – и от предадените съюзници, и от хулените врагове. Моралното малодушие не е нито привлекателна, нито вдъхновяваща, нито особено практична черта.

Забележете циничността на онези европейци, които днес, в тази епоха, при надигашата се вълна от кръвопролития по цял свят, пред лицето на неописуемите зверства в “новопоявящите се” страни, бръщолевят за “слаба загриженост за бедните” и критикуват Съединените щати за *това*. Каквито и да са мотивите им, загрижеността за човешкото страдание не е сред тях.

Можем да видим всичко това, но то изглежда почти ирелевантно редом с едничкия основен поразяващ факт: интелектуалните водачи в днешния свят са готови да простят и приемат всичко, готови са да зачитат правото на будизма и африканизма на техните гръмогласно отстоявани традиции (спомнете си що за традиции са това и до какво са водели) – с едно-единствено изключение. Има една страна – Съединените щати, която е неприемлива за тях, която трябва да се отрече от своята традиция и в знак на покаяние да пълзи на колене и да се моли на диваците от пет континента да изберат ново име за нейната система, което да заличи вината от нейното минало. Каква е тази вина? Че за един кратък миг в човешката история е дала на света идеята за човека, който не е жертван, и за живот, лишен от саможертвата.

Когато разберем това, ни става ясно, че няма смисъл да спорим за политически баналности или да се чудим какво е естеството на алтруизма и защо управлението на алтруистите води света към все по-широко разпространение на кошмара. *Това* е естеството на алтруизма, *това* – а не каквото и да било милосърдие, добронамереност или загриженост от човешкото нещастие. Омраза към човека, а не желание да му помогнеш; омраза към живота, а не желание да го подхраниш; омраза към *успеха в живота* и последното, апокалиптично зло: *омраза към доброто за това, че е добро*.

Онова, което всеки успял човек (успял в нещо, което е ценно за хората, духовно или материално) е срещал и усещал, онова, което го е обърквало, но той рядко го е разпознавал, сега може да се види на открито, но не отделни хора, а цели народи повтарят същото неописуемо зло в световен мащаб, където то вече не може да се скрие. Съединените щати са мразени не заради своите недостатъци, а заради *добрите си страни*; не заради слабостите, а заради *постиженията си*, не заради неуспехите, а заради *успеха* - великолепия, блестящ, пораждащ живот успех.

Те не са те погнали заради богатството. Техният заговор е заговор срещу ума, тоест срещу живота и човека. Това е заговор без водач и без посока, и дребните главорези, които се възползват от агонията на една или друга земя, са случайна измет, яхнала пороя, рукнал от отприщаната клоака на вековете, от хранилището на омразата към разума, към логиката, към таланта, към постиженията, към радостта, омразата, трупана от всеки хленчещ човекомразец, проповядвал върховенството на “сърцето” над разума. („Атлас изправи рамене”)

След като почти цял свят е в развалини, гласът на философията е замлъкнал, и последните останки от цивилизацията гинат без защита, кървавите главорези в дяволски съюз на диващината и упадъка се боричкат за плячката, а циничните прагматици, изплували от дълбините и поставени начело, се опитват да удавят паниката си на европейски вечерни партита, на които кастрирани мъже и истерични жени с побелели устни определят съдбата на света, като заявяват, че социализмът бил шик.

Това е съдбата на нашата епоха. Да се мъчим да се борим с нея чрез компромис, спогаждане, единогласие и многоглаголстване е повече от гротескно. Това не е битка, която

може да се води, като се съгласяваш с врага по какъвто и да било начин – нито като заемаш неговите лозунги или кървавото му идеологическо снаряжение, нито като заблуждаваш света за естеството на битката, нито като се преструваш, че си “ведно” с подобна гълпа.

Това е битка само за онези, които знаят защо е нужно да си “вън” – колкото може по-далече от този порой, колкото думите могат да те отнесат, защо, когато става дума за въпросите на морала, човек трябва най-напред да взриви базата на врага и да прекъсне всякакви връзки към нея, всеки мост, всяко предмостие, и ако все пак трябва да те разберат погрешно, нека това да стане като си безкомпромисен, а не като приличаш на коя да е частица от толкова чудовищно зло.

Това е битка само за онези, които – перифразирайки героя от „Атлас изправи рамене”, са готови да кажат:

“Капитализмът беше единствената система в историята, в която богатството се придобиваше не с ограбване, а с производство, не със сила, а с търговия, единствената система, която защитаваше правото на човека над неговия собствен ум, над работата му, живота му, щастието му, над него самия. Ако това е толкова лошо според критериите на днешния свят, ако това е причината да ни проклинат, тогава ние, защитниците на човека, приемаме това и избираме светът да ни проклина. Ние избираме да носим с гордост името “капитализъм”, написано на челата ни, като знак за благородство.”

Това изисква тази битка. По-малко би било недостатъчно.

Превод: Грета Недялкова